LİMAN TEPE ÖRNEKLERİ IŞIĞINDA OVAL PLANLI YAPILAR

THE OVAL-PLANNED STRUCTURES IN THE LIGHT OF THE LİMAN TEPE EXAMPLES

İrfan TUĞCU
Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, irfantugcu@osmaniye.edu.tr

Makale Bilgisi
Gönderildiği tarih: 20 Şubat 2019
Kabul edildiği tarih: 19 Mayıs 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2019

Article Info
Date submitted: 20 February 2019
Date accepted: 19 May 2019
Date published: 25 June 2019

Anahtar sözcükler
Orta Tunç Çağı; Oval Plan; Batı Anadolu; Yerleşim Şeması

Keywords
Middle Bronze Age; Oval Plan; Western Anatolia; Settlement Patterns

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.1.22

Öz

Sığınaktan başlayarak modern konuta kadar uzanan mimari anlayış, coğrafi ve iklimsel yapının yanı sıra kültürel ve ekonomik değişimlerle paralel olarak şekillenmiştir. Bu uzun tarihi süreç içerisindeki değişimin her safhasına ait izleri, mimari düşünce içerisinde görmek mümkündür. Bu zaman dilimi içerisinde oluşan bilgi birikimi, buna bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlar önceden kurgulanmış mekân-konutları, bunlarda planlı yerleşimleri oluşturmuşlardır. Günlük yaşam ve üretim faaliyetlerinin uzunca süre bir arada yürütüldüğü mekân / konutlar; yaşam biçimi, teknolojik gelişmeler ve hızla çeşitlenen sosyoekonomik şartlara bağlı olarak hem plan hem de kullanım özellikleri açısından değişmiş / çeşitlenmiştir. Plan ve işlev açısından bu çeşitlilik içerisinde yer alan oval planlı yapıların Anadolu'daki erken örnekleri Batı Anadolu'da karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede Liman Tepe kazılarında açığa çıkmış olan ve Orta Tunç Çağ'ına tarihlenen oval evlerin yerleşim şemasındaki konumları ve teknik özellikleri genel hatları ile çevre kültür bölgelerinde görülen örneklerle birlikte değerlendirilmiştir.

Abstract

From shelters to modern housings, the architectural understanding has been shaped in parallel with the cultural and economic changes as well as the geographical and climatic conditions. It is possible to observe the traces belonging to each phase of the change within this long historical process in the architectural thought. The accumulation of knowledge within this period of time and correspondingly the emerging needs have formed the pre-built spaces / housings and hence the planned settlements. The spaces / housings, in which daily life was led together with production activities for a long time, have changed / diversified in terms of both plan and use depending on lifestyles, technological developments, and rapidly varying socio-economic conditions. In Anatolia, the earliest examples of the oval-planned structures, which fall within this variety in regard to plan and function, appear in Western Anatolia. In this article, the oval-planned houses, which were unearthed in the Liman Tepe excavations and which date back to the Middle Bronze Age, and their positions according to the settlement layout and the technical features have been evaluated in general terms together with the examples seen in the surrounding cultural areas.

Giriş

Ege Denizi'nin doğu kıyısını oluşturan Batı Anadolu, haklı olarak uzun yıllar boyunca Troya eksenli olarak ele alınmış ve arkeolojik değerlendirmeler bu çerçevede yapılmıştır. Ancak doksanlı yılların başından itibaren bölgede yürütülen ve her geçen gün sayısı artan arkeolojik kazı projeleri sayesinde yeni veriler elde edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalardan biri İzmir Bölgesi Kazı ve Araştırmalar Projesi'dir (İzmir RegionExcavationsandResearch Project-IRERP). Proje, 1992

yılından beri Hayat Erkanal'ın başkanlığında devam etmektedir[1].IRERP'in çıkış noktasını oluşturan Liman Tepe yerleşimi, İzmir Körfezinin güneybatısında, Urla ilçesi, İskele Mahallesi sınırları içerisindedir. Çeşmealtı – İzmir karayolunun ikiye böldüğü yerleşim kuzey ve güney kazı alanları olarak tanımlanmaktadır. Liman Tepe'de[2]1992 yılında karada başlayan çalışmalar,2000 yılından itibaren kara vesualtı olmak üzere iki ayrı sektörde yürütülmektedir. Kalkolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar kesintisiz iskân gören yerleşimde, yedi mimari tabaka açığa çıkarılmıştır[3]. Liman Tepe'nin stratigrafisi açığa çıkarıldıkları sırayla yeniden eskiye doğru sıralanmaktadır (Erkanal, "Geç Tunç Çağı'nda..." 92). Ana tabakalar da kendi içerisinde alt evrelerle temsil edilmektedir (Erkanal ve Günel, "1994 Liman Tepe..." 310; Erkanal, "1997 Liman Tepe..." 326; Günel 43, Tab 1; KoukaTab 1; Şahoğlu Fig 2; Erkanal ve diğerleri 301)[4].

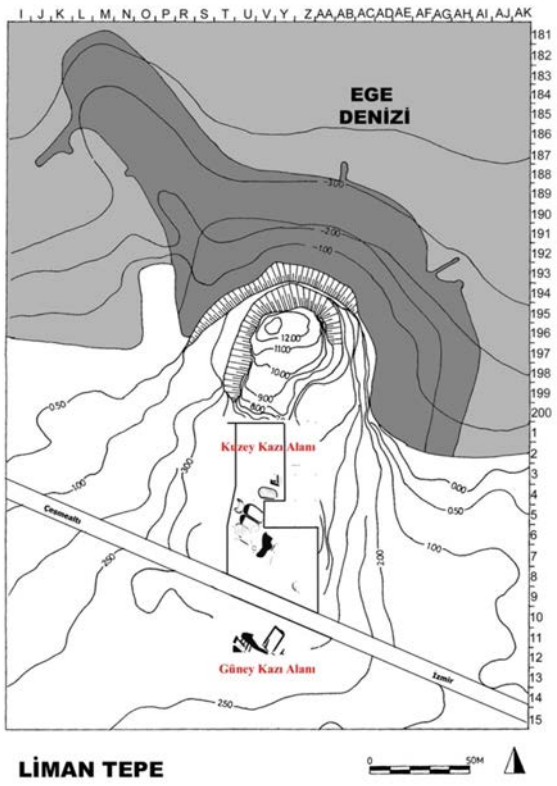
[1]Proje kapsamında, Liman Tepe Kara-Liman Tepe sualtı, Çeşme Bağlararası kazı çalışmaları devam etmektedir. Bakla Tepe ve Kocabaş Tepe höyüğü arazi çalışmaları tamamlanmış olup, yayına yönelik çalışmaları devam etmektedir. Tüm bu çalışmalar 2006 yılından beri Ankara Üniversitesi Mustafa V. Koç Deniz Arkeolojisi Uygulama ve Araştırma Merkezi (ANKÜSAM) koordinatörlüğünde, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Tarih Kurumu, TÜBİTAK (Proje No: 108K263 ve 114K266), Ankara Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü Proje No: 2006 – 0901024, 10Y6055002 ve 15A0759003, İnstituteforAegeanPrehistory (INSTAP), INSTAP-SCEC, Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı (TINA), İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Urla Belediyesi tarafından desteklenmektedir.

[2] Liman Tepe'nin prehistorik dönem varlığından ilk olarak Ekrem Akurgal bahsetmiştir. Bu döneme ait mimari kalıntılar 1979 yılında Çetin Anlağan ve Güven Bakır denetiminde yürütülen kurtarma kazıları ile açığa çıkmıştır. Takip eden 1980-81 yıllarında yerleşim prehistorik dönem kazıları Armağan Erkanal ve Hayat Erkanal tarafından gerçekleştirilmiştir. 1992 yılından itibaren ise Hayat Erkanal başkanlığında devam etmektedir.

[3]Liman Tepe'de Orta Kalkolitik Çağ'ın erken evresinden başlayarak Roma Dönemine kadar kesintisiz olarak mimari tabakalar açığa çıkarılmıştır. Taban suyu seviyesinin yüksek olması nedeniyle Neolitik Çağ'a ait mimari kalıntılar henüz tespit edilememiştir. Bu dönem yerleşimde seramik ve küçük buluntularla temsil edilmektedir. Bundan ötürü Neolitik Çağ Hayat Erkanal tarafından 8. Mimari tabaka olarak Liman Tepe kronolojisine eklenmiştir.

[4] Liman Tepe'nin arkeolojik tabakaları açığa çıkarıldıkları sırayla yeniden eskiye doğru Roma rakamıyla, tabakaların alt evreleri ise günümüz rakam ve harfleriyle belirtilmiştir. Bu kronolojik dizin ilk olarak 1997 yılında şekillendirilmiş, daha sonraki yayınlarla güçlendirilmiştir.

Çizim 1

Çizim 1: Liman Tepe höyüğü topografik planı

Makaleye konu olan oval plana sahip mimari kalıntılar, Liman Tepe stratigrafisinde LMT III / 1-4 (Erkanal ve diğerleri 301; Tuncel-Şahoğlu 513-514) ile LMT I[5] kültür tabakasında açığa çıkmıştır[6]. Orta Tunç Çağ'ının tümünü kapsayan LMT III / 1-4 kültür tabakası için M.Ö. 1950 - 1650/1620 tarih aralığı önerilmektedir (Erkanal ve Günel, "1994 Liman Tepe..." 310; Erkanal, "1997 Liman Tepe..." 326; Günel 43, Tab 1; Kouka 2002 Tab 1; Şahoğlu 2005 Fig 2; Aykurt,"Batı Anadolu'da Minos..." 44; Aykurt, "An Updated Assessment..." Tab1).

[5] Liman Tepe stratigrafik dizininde LMT I klasik dönemleri temsil etmektedir. Protogeometrik Döneme tarihlenen bir örnek ise güney kazı alanında açığa çıkarılmıştır. (Detaylı bilgi için Bkz. Erkanal, "1998 Yılı Liman..." 253; Bakır-Ersoy ve diğerleri, "1999 Klazomenai Kazısı..." 27-29.)

[6] Makale kapsamında kullanılan tüm görseller İzmir Bölgesi Kazı ve Araştırmalar Projesi arşivi ve Hayat Erkanal'ın özel arşivine aittir.

Resim 1: Liman Tepe kazı alanları genel görünümü

Bu nedenle çalışmanın tarihsel aralığının başlangıcı Orta Tunç Çağı bitişi ise, oval ev örneklerinin görüldüğü en geç tarih olan Arkaik Dönemin başıdır. Anadolu'da görülen oval ev örnekleri bu kronolojik dizin içerisinde ele alınacaktır. Ayrıca çevre kültür bölgesi olan Kıta Yunanistan, Kiklad ve Doğu Ege Adalarındaki örneklerde bu kapsamda değerlendirilecektir. Şu an için Anadolu coğrafyasındaki en erken kalıntılar olarak tanımlandığımız Liman Tepe örnekleri ışığında Anadolu ve çevre kültür bölgelerindeki örneklerin bir arada değerlendirmesi amaçlanmıştır. Ayrıca oval ev plan tipinin bir gelenek haline dönüşmesi ile ilgili olarak yeni bakış açılarının ortaya konması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında değerlendirilen kalıntıların Liman Tepe örneklerinin hem plan hem de kullanım detayları bir arada değerlendirilmiştir. Diğer örneklerin ise plansal yönleri öne çıkarılmış, kullanım detayları ve işlevsel özellikleri genel hatları ile ele alınmıştır.

BULGULAR

Liman Tepe'de Açığa Çıkarılan Oval Plan Örnekleri

Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi İzmir-Çeşmealtı karayolu tarafından ikiye ayrılmış olan höyük, hem bu sebeple hem de günümüzde modern yerleşim içerisinde kalmış olması nedeniyle belli oranda tahribata uğramıştır. Özellikle kuzey kazı alanında Klasik dönemler başta olmak üzere Orta Tunç Çağı'nın geç safhasını temsil eden mimari evreler bu tahribattan etkilenmiştir. Bundan ötürü LMTIII. kültür tabakası 1. ve 2. mimari evreleri[7]yerleşimin genelinde düşük yoğunlukta açığa çıkarılmıştır. 3. ve 4. evre ise tüm kazı alanında mimari oluşum ve yerleşim modelini tanımlayabilecek veriler sunmuştur. 3. ve 4. mimari evreden elde edilen bulgular doğrultusunda yerleşimde dikdörtgen ve oval olmak üzere iki farklı plan tipinin varlığı tespit edilmiştir.

Resim 2: Orta Tunç Çağı yerleşimi taş döşeli alanın bir kısmı

[7] Bu evreler Orta Tunç Çağı'nın geç dönemlerini temsil etmektedir.

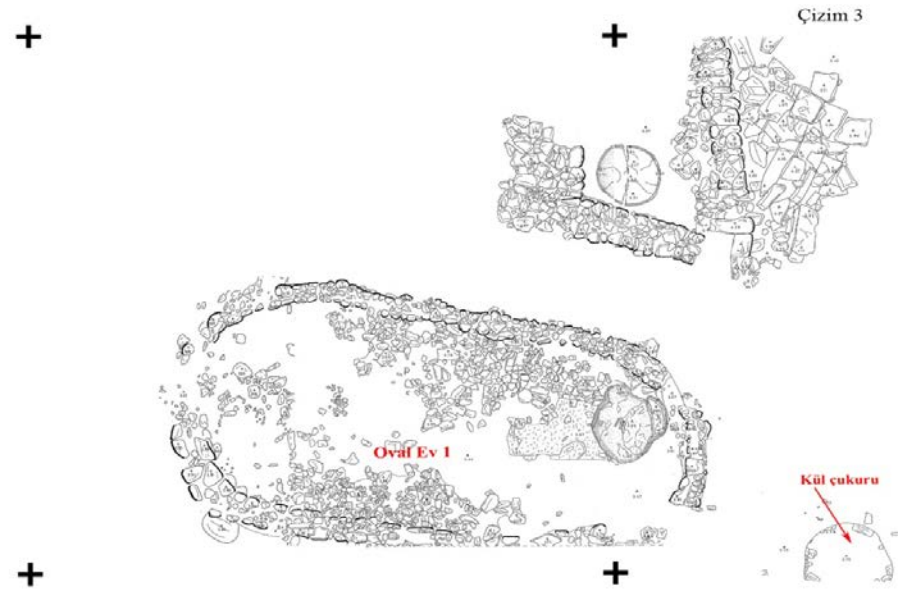
Çizim 2: Kuzey kazı alanı mimari çizimi

Çalışmaya konu olan Oval mimari plan, uzun duvarların birbirlerine eğrisel formlu kısa yan duvarlarla bağlanmasıyla oluşmaktadır. Liman Tepe'de açığa çıkarılan ve yukarıda tanımlanan plan tipine sahip olan kalıntılar, arkeolojideki literatüre uygun şekilde "Oval Ev" olarak adlandırılmıştır (Erkanal ve Günel, "1994 Liman Tepe…" 308). Açığa çıkarılan oval evlerin büyük çoğunluğu kuzey kazı alanında ve taş döşeli bir alan etrafında konumlandırılmışlardır[8]. Oval evlerin etrafında sıralanmış olduğu bu alanın sınırları dönem dönem değişse de Orta Tunç Çağı boyunca kullanım görmüştür. Bundan ötürü alan bu dönemde yerleşiminin merkezi noktalarından biri olarak görülmektedir (Erkanal ve Günel,"1994 Liman Tepe…" 310).

Bu alanın kuzeyinde tespit edilen ve doğu – batı istikametinde uzanan oval planlı ev (oval ev 1),tam plan vermesi ve belli oranda da olsa iç döşeminin korunmuş olması nedeniyle önemlidir. Orta Tunç Çağı'nın erken evresine tarihlenen

[8] Bu dikdörtgen plana sahip yapılar içinde geçerlidir.

oval ev, Liman Tepe'de açığa çıkarılmış olan diğer örneklerin de hem mimari hem de işlev açısından tanımlanabilmesini sağlamıştır.

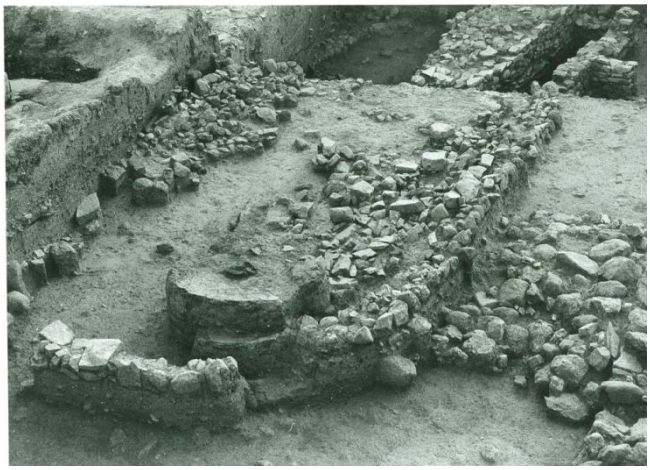
Çizim 3: Oval ev 1 mimari çizimi

Yaklaşık 10 m uzunluğa ve 5 m genişliğe sahip olan oval ev, ancak temel seviyesinde korunmuştur. Tek mekândan oluşan oval ev içinde parçalar halinde korunmuş taş döşeme taban açığa çıkarılmıştır

Resim 3a: Oval ev 1 batı apsis batıdan görünüşü

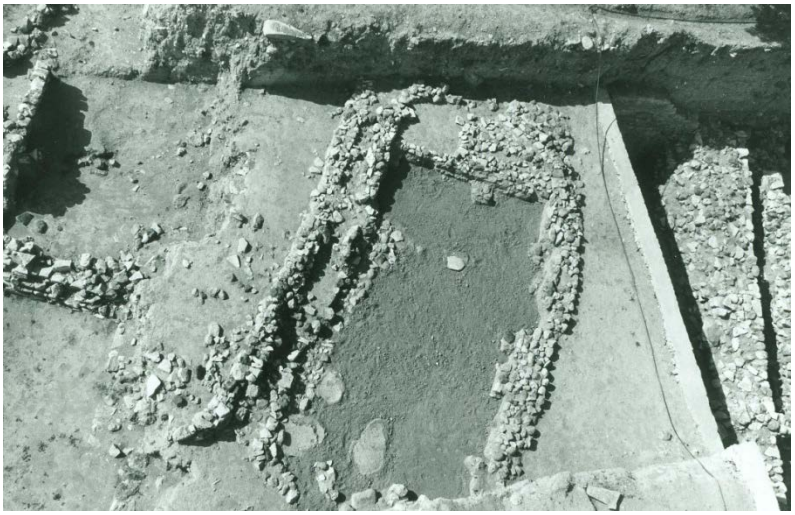
Evin apsis kısımları ana mekândan ayrılmamıştır. Doğu yöndeki apsisi üzerinde bulunan yaklaşık 1m genişlikteki açıklık kapı olarak yorumlanmaktadır. Bu açıklık diğer örneklerinde kapı düzenlemesinin nerede olabileceğini göstermesi açısından iyi bir örnektir (Erkanal ve Günel, "1995 Yılı Liman…" 238).

Resim 3b: Oval ev 1 kuzeybatıdan görünüşü

Oval ev içinde doğu apsiste birden çok kullanım tabanına sahip ocak açığa çıkarılmıştır. Oval evin hem içinde hem de çevresinde dokumacılıkla ilgili olarak ağırlık ve ağırşaklar tespit edilmiştir. Ayrıca ele geçen kurşun halkalarda oval evin kullanım detaylarını ortaya koyması açısından önemlidir.Taş döşeli meydanın batısında birden çok oval ev tespit edilmiştir. Buradaki oval evler aynı dönem içerisinde ancak farklı zaman aralıkları ile kullanım görmüşlerdir[9].Bu alanda açığa çıkarılan ve Orta Tunç Çağı'nın başına tarihlenen örnek bütün bir mimari vermekten tamamen uzaktır, apsis ve uzun yan duvarın bir kısmı korunmuştur. Bundan ötürü bu mimari kalıntıyla ilgili güçlü bir tanımlama yapılamamıştır. Aynı alanda ve bu erken dönem kalıntıların hemen üzerinde iki oval planlı ev yan yanadır (Çizim 2). Bu iki oval planlı evden kuzey yönde olanı oval ev 2 olarak adlandırılmaktadır ve kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanmaktadır. Oval ev 1 gibi tama yakın plan vermektedir (Erkanal ve Günel, "1993 Yılı Liman..." 268).

[9]Kuzey kazı alanının ortasında yer alan ve kazı plankare sisteminde U/6- V/6 olarak adlandırılan bu alanda, Liman Tepe III /4 kültür tabakasının en erken evresinden başlayarak Liman Tepe III / 3. kültür tabakası boyunca da kullanım görmüş, birbirinin üzerine yeniden inşa edilen bir oval ev dizisi açığa çıkarılmıştır. Oval evlerin içi ve etraflarında tekstil ve maden aktivitelerinin varlığını gösteren, tezgah ağırlıkları, ağırşaklar, potalar, cüruflar ve pota olarak kullanılmış olma ihtimalleri çok yüksek olan kaba seramik parçaları ve kurşun halkalar ele geçmiştir.

Resim 4: Oval ev 2 ve oval ev 3 genel görüntüsü

Tespit edilebilen uzunluğu yaklaşık 10m, genişliği ise 5m'dir. Yer yer 0,40 m yükseklikte korunmuş olan duvarlar belli bir sisteme bağlı kalmaksızın orta boy toplama taşların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Evin batı yöndeki apsisi tam olarak açığa çıkarılmıştır. Doğu yöndeki apsis yoğun şekilde tahrip olmuştur. Batı apsis tabanı oval ev 1'in aksine levha taş döşenerek ana mekânın tabanından yükseltilmiştir. Yaklaşık 0,14 m yüksekliğe sahip olan bu döşeme, mekân içine doğru 1,50 m genişliğe sahiptir.

Resim 5: Oval ev 2 batı apsisi detay görüntüsü

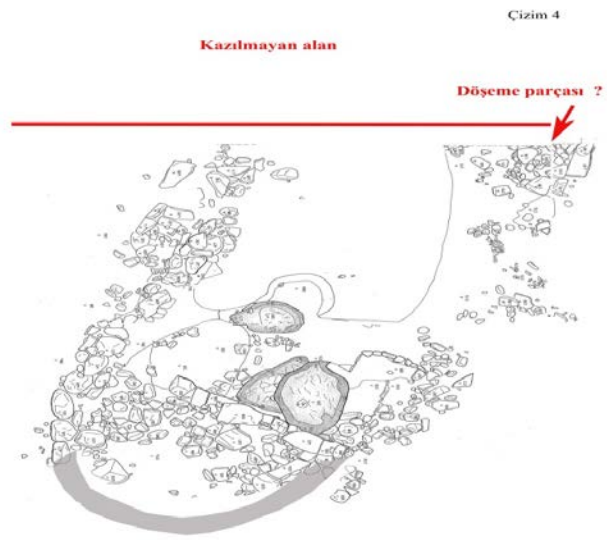
Bu döşemeyle apsis kısım bir platform görünümü kazanmış ve ana mekândan ayrılmıştır. Evin güneydoğu kısmında oldukça geniş yayılıma sahip küllü alanlar tespit edilmiştir. Bu küllü alanlarla bağlantılı olarak yorumlanan ve evin güneydoğu köşesine yakın kısımda üç ocak tabanı açığa çıkarılmıştır.

Resim 6: Oval ev 2 erken evre ocak kalıntıları

Yoğun tahribattan ötürü formlarını kaybetmiş olan ocaklar birden çok tabana sahiptir. Bu da hem oval evde hem de evin bu kısmında sürekli bir aktivitenin var olduğunu göstermektedir. Oval evin ana mekânı batı apsisten farklı olarak taban döşemesine sahip değildir, mekânın ortalarına yakın kısımda bir dikme deliği tespit edilmiştir ve bu dikme deliği çatının taşınması ile bağlantılı olmalıdır (Erkanal, "1998 Yılı Liman..." 255). Oval ev 2, LMT III/3 evresinde de kullanılmaya devam etmiştir. Bu evrede evin uzun aksında küçük değişiklikler söz konusu olsa da genel plan özellikleri aynı kalmıştır. Kuzeybatı-güneydoğu aksında uzanan oval ev kendinden önceki iki örnekte olduğu gibi yaklaşık 10m uzunluğunda ve 6m genişliğinde ölçülere sahiptir. Evin batı apsis görece iyi korunmuş durumdadır ve bir önceki evrede olduğu gibi taş döşeme taban ile ana mekândan yükseltilerek ayrılmıştır. Yoğun tahribat nedeniyle net olarak ortaya konamamış olsa da, evin kuzey yöndeki apsisinin de ana mekândan taş döşeme tabanla ayrıldığını gösterir kalıntılar mevcuttur[10]. Oval evin içinde bir tarafı batı apsise dayandırılmış oldukça geniş tabanlı ocak kalıntısı açığa çıkarılmıştır. Ocağın, uzun süreli kullanım gördüğü birçok yenileme evresine sahip kütlevi tabanlarından anlaşılmaktadır

[10] Net olmamakla birlikte kuzey yöndeki apsisin de ana mekândan taş döşeme tabanla ayrıldığı göz önüne alındığında her iki apsisin taş döşemeli olması nedeniyle bu oval ev diğer örneklerden ayrılmaktadır.

Çizim 4: Oval ev 2 geç dönem mimari kalıntıları çizimi

En az sekiz adet yenileme tabanı tespit edilmiş olan ocak yoğun şekilde bir iş hacminin varlığını göstermektedir. Bu kütlevi ocak dışında alanın kullanım detaylarını ortaya koyan daha başka arkeolojik verilerde mevcuttur. Ocağın çevresinde yoğun şekilde ele geçmiş olan maden kalıpları, kaba nitelikli seramik parçaları, yanı sıra ağırlık ve ağırşakların da açığa çıkarılmış olması, dar kapsamlı da olsa üretimle ilgili aktivitenin varlığını göstermektedir.

Resim 7: Oval ev 2 geç evre mimari kalıntıları

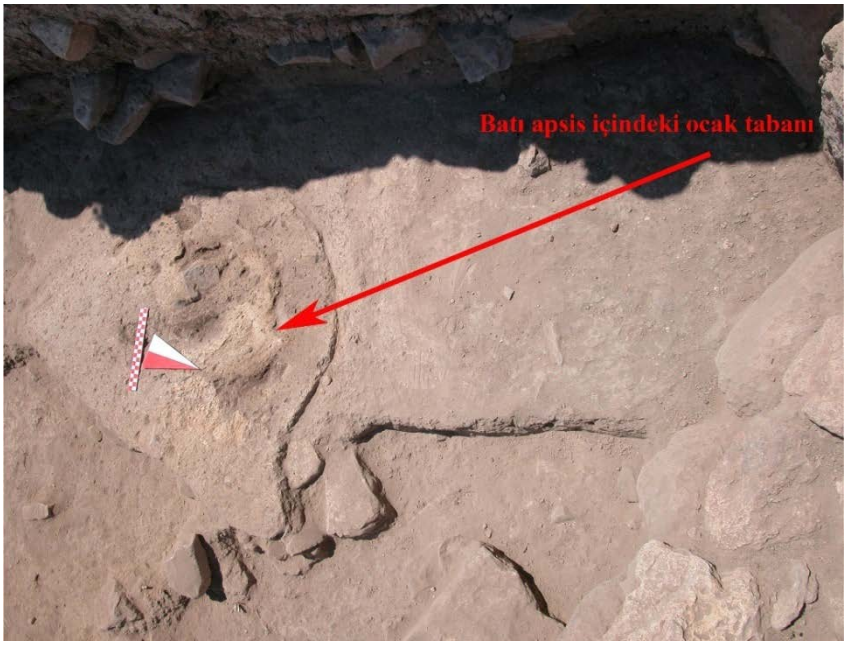
Ayrıca önemli buluntu gruplarından olan kurşun halkalarda ev 1 örneğinde olduğu gibi burada da yoğun şekilde ele geçmiştir. Bu türdeki metal halkalar, hem Anadolu'da hem de çevre kültür bölgelerinde ticaretin ana ödeme araçlarından biri olarak kullanım görmüştür. Bu türdeki kullanıma yönelik olarak, Anadolu dışındaki iyi örneklerden biri Bağdat yakınlarındaki Haface yerleşimden bilinmektedir. Ayrıca Mezopotamya'da önemli kent devletlerinden biri olan

Eşnunna'da ve günümüzde Suriye sınırları içinde yer alanTellBrak'ta da benzer kullanımı olan halkalar açığa çıkarılmıştır. Her üç yerleşimdeki örneklerde M.Ö. 3 bin yılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Öztan 239). M.Ö. 2. bin yıla tarihlenen örnekler ise Ebla'dan veUgarit'ten bilinmektedir. Bu bölgenin dışında İran, Filistin ve Mısırda da bu türde ki halkaların ödeme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir (Öztan 240-241). Anadolu'da ise halkaların para olarak kullanılmış olma ihtimali ilk kez Alişar buluntuları için söylenmiştir (Öztan 244). Liman Tepe ile aynı proje içerisinde kazısı gerçekleştirilen Kocabaş Tepe yerleşiminde de kurşun halkaların açığa çıkarıldığı bilinmektedir (Aykurt, *Kocabaş Tepe Orta...* 164, 168, 172). Liman Tepe'de ele geçen örneklerde hem bulundukları mekânların işlevlerini ortaya koymak açısından önemlidir, hem de bu halkaların para olarak kullanılmış olma ihtimalini destekler verilerdir (Erkanal ve Günel, "1993 Yılı Liman..." 267).

Resim 8a: Oval ev 3 batı apsisi geç evresi

Oval ev 2'nin güneyinde ve ona bitişik şekilde açığa çıkarılan bir diğer mimari kalıntı oval ev 3 olarak adlandırılmıştır (Çizim 2) (Erkanal ve Günel, "1993 Yılı Liman..." 268). Oval ev 3'te, oval ev 2 gibi taş döşeli meydanın batısında yer almaktadır. Birden çok evreye sahip olan oval evin korunmuş olan batı apsisinde iki taban açığa çıkarılmıştır. Erken evrede apsis taş döşeme olmadan kullanılmıştır. Geç evrede ise apsis taş döşeme tabanla ana mekândan ayrılmıştır ve yine bu evreye tarihlendirilen ana mekânın orta kısmına yakın bir noktada ocak tabanları açığa çıkarılmıştır. Plansal özelliği ve mekân içi donanımı bakımından kendinden önceki iki örnekle benzer özelliklere sahiptir.

Resim 8b: Oval ev 3 batı apsisi erken evre ocak kalıntısı

Plansal açıdan bütünlük içerisinde değerlendirilebilen bu örneklerin dışında da kalıntılar mevcuttur. Mimari bütünlükten uzak olan bu örneklerden biri oval ev 2'nin batısında ve ona bitişik konumdadır, oval ev 4 olarak adlandırılmıştır. Temel seviyesinde korunmuş olan apsislerin erken evreye tarihlenenin içe bakan yüzü dik yerleştirilen taşlarla oluşturulmuştur. Daha önceki örneklerde de görülen bu örgü tekniği zemindeki eğim farkını azaltmaya yönelik olarak tanımlanmıştır. Apsis içinde üç adet ocak tabanı açığa çıkarılmıştır. İkisi tama yakın korunmuş olan ocakların üçüncüsü yoğun şekilde tahrip olarak formunu kaybetmiştir.

Resim 9: LMT III/3 Oval ev apsis kalıntıları

Oval ev 1 de kapı açıklığı doğu apsis üzerinde iken burada apsis ile uzun yan duvarın birleşme noktasındadır. Yaklaşık 80cm genişliğindeki kapı açıklığının, söveleri dikine yerleştirilmiş düz taşlarla eşik ise kerpiç blokla inşa edilmiştir. Kapı açıklığının apsisin ortasında değil de apsis ile uzun yan duvarın kesiştiği noktada bulunmasının sebebi oval ev 2 ile sırt sırta inşa edilmiş olması nedeniyle boş alanın güney yönde olmasıdır.

Resim 10: LMT III/3 Oval ev apsis köşesi kapı açıklığı

Bundan ötürü de kapı açıklığı bilindik şekli ile apsis üzerinde değil de güney yöndeki uzun yan duvar üzerinde bırakılmıştır. Başka bir oval ev kalıntısı ise yine kuzey kazı alanın güneyindedir ve çalışma kapsamında oval ev 5 olarak adlandırılmıştır. Yoğun tahribattan ötürü evin yalnızca apsisinin bir kısmı korunmuştur(Erkanal ve diğerleri 302).

Resim 11: Oval ev apsis kalıntısı

Apsis diğer örneklerde olduğu gibi taş döşeli tabana sahiptir. Evin doğu tarafında formları belli olmasa da üç adet ocak tabanı tespit edilmiştir. Aynı mimari tabaka içerisinde değerlendirilen bu ocak tabanlarının konumları itibariyle, yalnızca apsis kısmı korunmuş olan oval evle bağlantılı olması gerekmektedir. Yerleşimin merkezi noktalarından biri olarak tanımlanan ve alansal büyüklüğü değişse de tüm Orta Tunç Çağı boyunca kullanılmış olan taş döşeli alanın doğusunda da, oval ev 2 ve 3 örneği gibi yan yana konumlanmış iki oval ev tespit edilmiştir. Bu oval evlerden doğu yöndeki tama yakın plan vermektedir ve oval ev 6 olarak adlandırılmıştır. Oval ev 6'nın kuzey apsisi aynen oval ev 2 örneğinde olduğu gibi taş döşeme tabanla ana mekân dan ayrılmıştır. Bu apsis yükseltisi ile sınır şekilde formu tamamen bozulmuş ocak kalıntıları açığa çıkarılmıştır. Tahribat nedeni ile plansal açıdan bütünlük oluşturmayan diğer mimari örneğin ise oval ev 7 olarak adlandırılmıştır. Kuzey apsisi ve kuzey yan duvarının belli bir kısmı açığa çıkarılmıştır. Bu örnekte de korunmuş olan kuzey apsis taş döşeli tabana sahiptir ve bu apsis ile bağlantılı olabilecek ocak kalıntıları mevcuttur.Bu iki oval evin hem içinde hem de etrafında tekstil üretimine bağlı olarak yoğun şekilde ağırlık ve ağırşak tespit edilmiştir. Bu iki oval evin kuzeyinde oval ev 8 yer almaktadır ve Orta Tunç Çağı'nın erken sürecine tarihlenmektedir. Evin kuzey yönü tamamen tahrip olmuştur. Güney yöndeki duvarı ise yaklaşık 9m uzunluğa sahiptir. Evin doğu ve batı yöndeki apsis kısımlarının çok az bir kısmı korunmuştur. Diğer örneklerde olduğu gibi bu evinde içinde iki adet ocak tespit edilmiştir. Ocaklarda tahribattan etkilenmiş ve boyutlarını kaybetmişlerdir. Evdeki önemli buluntu grubu ise çok sayıda ele geçmiş olan ağırlık ve ağırşaklardır. Ağırlık ve ağırşakların sayısal çokluğu tekstil üretimine

yönelik aktivitelerin varlığını göstermektedir.Liman Tepe'de Orta Tunç Çağı'na tarihlenen örneklerin dışında da birden çok evreye sahip oval ev kalıntıları da mevcuttur (Ersoy 264). Güney kazı alanında çıkarılan bu kalıntılar Liman Tepe stratigrafisinde I. mimari tabaka içinde Erken Protogeometrik Döneme tarihlenmektedir. Protogeometrik döneme tarihlenen bu oval ev çalışma kapsamında oval ev 9 olarak adlandırılmıştır. Oval ev 9 höyüğün güney eteğinde Erken Tunç Çağı II sur duvarının yıkıntısı içine inşa edilmiştir (Erkanal, "1998 Yılı Liman..." 253; Erkanal, "1999 Liman Tepe..." 259; Bakır ve diğerleri, "1999 Klazomenai Kazısı..." 27, Resim 2, 3, 5). İki evreye sahip oval ev 9, özellikle M.Ö. 7 yy ve M.Ö. 4 yy'daki mimari faaliyetler nedeniyle antik dönemde tahrip olmuştur. Ancak mevcut kalıntılardan hareketle evin ölçüleri 6m genişlik ve 10m uzunluk olarak tanımlanmıştır. Temel seviyesinde korunmuş olan evin duvarların iç yüzleri farklı inşa tekniği ile dikkat çekmektedir. İç yüzleri orthostatları andırır şekilde dikine yerleştirilmiş sal taşlardan yapılmıştır (Bakır ve diğerleri, "1999 Klazomenai Kazısı..." 28; Bakır ve diğerleri, "2000 Klazomenai Kazısı..." 42; Aytaçlar 17). Bu örgü tekniği kuzey kazı alanındaki bazı Orta Tunç Çağı mimari kalıntılarında da görülmektedir. Bu türdeki bir duvar örgüsünün sebebi alandaki seviye farkının dengelemeye yönelik olduğu düşünülmektedir (Bakır ve diğerleri, "2000 Klazomenai Kazısı..." 42; Tuğcu 33). Evin subasman duvarlarının üst yüzeyi kerpiç duvar örgüsüne uygun şekildedir. Kerpiç duvar korunmuş olmasa da alan içinde yanarak tuğlalaşmış yoğun şekilde kerpiç topanları tespit edilmiştir. Bu da duvar üst örgüsünün kerpiç olduğunu göstermektedir (Bakır ve diğerleri, "1999 Klazomenai Kazısı..." 28). Semerdam formlu saz ve kamış gibi hafif malzemeye sahip bir çatı sistemine sahip olmalıdır (Ersoy 264). İşlev açısından net olarak tanımlama yapılamasa ovalevin her iki evresinde mekânsal bölümlenmelerin varlığı bilinmektedir. Ayrıca oval evin doğu yöndeki duvarı ile bitişik şekilde yaklaşık 1m yükseklikteki seki düzenlemesi ve ana mekân ın ortasında taş örgü bir platformun varlığı dikkat çekmektedir (Bakır ve diğerleri, "1999 Klazomenai Kazısı..." 28). Hem bu platform hem de diğer iç donanımlarından hareketle bu evin sıradan bir kullanımının olmadığı yönünde bir düşünce söz konusudur. Ancak buna rağmen işlevi ile ilgili olarak net bir bilgi yoktur (Bakır ve diğerleri, "1999 Klazomenai Kazısı..." 30).

Klazomenai antik kentinin erken dönemlerini temsil eden Liman Tepe yerleşiminde Orta Tunç Çağının erken evresinden itibaren görülmeye başlayan oval plan, Batı Anadolu'da Geç Tunç Çağı ve özellikle de Erken Demir süreci ile yaygınlaşmıştır. Aslında bu tanımlama Ege'nin batı yakası içinde geçerlidir.

YunanAnakarasında oval evlerin M.Ö. 10. Yüzyıldan itibaren yaygınlaştığı ve kronolojik bir devamlılık sergilediği görülmektedir (Lang, "Housing and Settlement..." 16).

Batı Anadolu ve Çevre Kültür Bölgelerindeki Diğer Örnekler

Batı Anadolu Sahil şeridinde Liman Tepe örneklerinin ardından Phokaia'da açığa çıkarılanlar gelmektedir. Phokaia (Foça)'da üç adet oval plana sahip mimari kalıntı açığa çıkarılmıştır. Bunlardan en erkeni M.Ö. 2. binin içlerine, muhtemeldir ki Geç Tunç Çağı'nın erken evresine tarihlenmiştir ve tama yakın bir mimari plana sahip olduğu belirtilmektedir (Özyiğit, "2003 Yılı Phokaia..." 44). Diğer iki örnek ise Erken Protogeometrikdöneme tarihlenmektedir. Her iki oval evde girişin hemen sağında ocaklar açığa çıkarılmıştır (Özyiğit, "2002 Yılı Phokaia Kazı..." 443, Resim 4; Özyiğit, "2003 Yılı Phokaia..." 44, Resim 2-3, Çizim 10-11-12). Taş temel üzerine kerpiç duvar örgüsü her iki örneğin inşa tekniğidir. Üst örtü (çatı) ise semerdam şeklinde, saz, kamış ve ağaç dalları gibi hafif malzemeden yapılmış olmalıdırlar (Özyiğit, "2003 Yılı Phokaia..." 45). Oval mimari planın Protogeometrik dönemdeki devamlılığını gösteren, önemli örneklerden bir diğeri ise yine İzmir il sınırları içerisinde yer alan Smyrna (Eski İzmir) antik kentinden bilinmektedir. Tek mekân a sahip ev, 2,75 x 4,30 m gibi oldukça küçük ölçülerdedir. Taş temel ve kerpiç duvar örgüye sahip eve giriş apsis üzerindeki açıklıktan sağlanmıştır. Çatısı ise bu tür mimari örnekler için önerilebilecek şekilde kırma çatı şeklinde ve Phokaia örnekleri gibi hafif malzemedendir (Akurgal 16; Ertüzün ve Akar-Tanrıöver 519). Bu yerleşimde oval mimarinin uzun soluklu kullanımının var olduğu son dönem çalışmaları ile anlaşılmıştır (Ertüzün ve Akar-Tanrıöver 520). Oval planın Anadolu coğrafyasındaki devamlılığını gösteren önemli örneklerden biri ise Damlıboğaz'da açığa çıkarılmıştır. Temel seviyesinde korunmuş olan Damlıboğaz örneği Geometrik Döneme tarihlenmektedir (Diler 361). Batı Anadolu'da açığa çıkan oval ev örneklerden bir diğeri ise Milet'tedir (Işık 255; Drerup 31, 69). Geometrik dönem içerisinde kullanım görmüş olan oval evler, tam plan vermekten uzaktır ancak plansal tamamlama ile oval önerisinde bulunulabilmektedir. Smyrna'da olduğu gibi Milet'teki örnekerlerde M.Ö. 7. Yüzyıla kadar kullanım görmüşlerdir (Drerup 69).

Anadolu'da Orta Tunç Çağı'nın erken evresi ile birlikte bir gelenek haline dönüşen oval mimari plan, Ege'nin batı kıyısında ise Orta-Geç Tunç Çağı (Mazarakis-Ainian, "Late Bronze Age..." 284) ve özellikle de Erken Demir Çağı ile birlikte yoğunlaşmaya başlamıştır (Mazarakis-Ainian, "Late Bronze Age..." 269; Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 98; Lang, "Housing and Settlement..."

16; Lang, "House-community-settlement…" 187). Bu veriden hareketle Kıta Yunanistan için erken sayılabilecek örnek Tiryns yerleşiminden bilinmektedir. Hafirleri tarafından oval ev olarak tanımlanan mimari, parçalar halindeki temel kalıntılarından oluşmaktadır. Bu kalıntılardan hareketle yaklaşık olarak 6m genişliğinde 10-13m arasında değişebilecek ölçüde uzunluğa sahip olduğu öne sürülmüştür (Sinos 83). Tamamlamalarla da olsa bütün bir planı oluşturulan oval ev, Orta Hellas'a tarihlenmektedir (Sinos 83). Oval mimariye bir diğer örnek ise Thormon yerleşimde açığa çıkarılmıştır. Yayınlanmamış kazı raporlarında birden çok oval ev ve kavisli duvarın varlığında bahsedilmiş olsa da (Mazarakis-Ainian, "Late Bronze Age…" 275) yayını yapılan ve oval ev olarak tanımlanan mimari farklı formlara sahip mekânların bir araya gelmesi ile oluşmuş gibi gözükmektedir. Her iki apsidal kısım ile L forma sahip ana mekândan oluşan evin mekânlar arası geçişleri bırakılan küçük açıklıklarla sağlanmaktadır. Ancak ilginç olan nokta, yapının kuzey uzun yan duvarının doğu taraftaki apsis duvarı ile birleşmemesidir (Sinos 89). Bu görüntüsü ile uzun duvar ve apsis arasında bir açıklık yer almaktadır. Tarihlendirmesi ile ilgili belirsizlikler olsa da Geç Tunç Çağı içerisinde değerlendirilmiştir (Sinos 89, Tafel 88-Abb204; Mazarakis-Ainian, "Late Bronze Age…" 273, Fig. 5). Yunanistan ana karasındaki oval örneklerinden bir diğeri ise Aulis yerleşiminden bilinmektedir. Yaklaşık 10x6m ölçülerindeki oval ev temel seviyesinde korunmuştur. Tek mekân dan oluşan eve giriş kuzey yöndeki uzun duvar üzerinden bırakılmıştır. Net olmamakla birlikte Geç Hellas III' e tarihlenmektedir (Mazarkis-Ainian, "Late Bronze Age…" 277, Fig. 9).

Erken Demir Çağı ve devamında Protogemetrik-Geometrik süreçle birlikte oval mimari plan, Anadolu'da olduğu gibi Ege'nin batı yakasında ve adalarda yaygınlaşmaktadır (Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 113). Bu sürece örnek verilebilecek önemli yerleşimlerden biri Yunan Anakarasındaki Oropos'tur. Erken Demir'den başlayıp Geometrik süreç boyunca görülen oval evler apsidal ve dikdörtgen plan sahip mimari örneklerle birlikte kullanılmışlardır (Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 47). Aslında Oropos yerleşimi, sınırları çevre duvarları ile belirlenmiş alanlar içerisinde apsidal oval ve dikdörtgen plana sahip konutların birlikte kullanımından oluşmaktadır (Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 157, 159, 161, Fig 17.1,17.2; Lang, "House-community-settlement…" 183). Bu sınırları belirli alanlar içerisindeki düzenleme hane halkına bağlı sahipliğin göstergesi olarak tanımlanabilir. Oropos ile benzer mimari özelliğe sahip bir diğer yerleşim ise Eretria'dır. Eretria'da açığa çıkarılan oval evler Geometrik Döneme tarihlenmektedir (Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 161).

Protogemetrik döneme tarihlene bir diğer örnek Lesbos adasındaki Antissa yerleşimindedir(Sinos 109).Bu örnek tam bir mimari plan vermektedir. Oval ev yaklaşık 11,0 m uzunluğa ve 5,0 m genişliğe sahiptir. Liman Tepe örnekleri de dahilolmak üzere bu ölçüler belirleyici olmalıdır. Taş temel üzerine kerpiç kullanılmış olan evin içi bölmelerle dört mekân a ayrılmıştır. Doğu yöndeki apsis ve batı yöndeki dar mekân da geçiş tespit edilmiştir. Ancak ikinci dikdörtgen mekân ve batı apsise geçişler tespit edilememiştir. Bu örneği farklı kılan özellik apsis kısımların taş duvarlarla ana mekân dan ayrılmasıdır (Sinos 109, Tafel 108-abb.249; Drerup 26, abb. 22a). Bir diğer örnek ise Atina Agorasında açığa çıkarılmıştır. Oval ev yoğun şekilde yaşanan tahribata rağmen tamamlama şeklinde de olsa tanımlanabilmektedir (Burr 545, Fig. 3). Açığa çıkarılan kısımları kadarıyla taş temel gözlemlenmektedir. Doğu yöndeki apsis görece daha iyi korunmuştur ve çakıl taşı döşelidir. Kuzeydoğu tarafta tespit edilen taş platform günlük yaşama yönelik olarak kullanım görmüş olmalıdır. Mekânın yaklaşık ortalarına denk gelen kısımda tespit edilen ocak ile bu platform arasında kullanım açısından bir bağ olması gerekir. Oval evlerin kronolojik devamlılığını gösteren önemli örneklerden olan Atina'daki bu kalıntı M.Ö. 9.yy ortalarına tarihlenmektedir (Burr 547; Drarup 29, abb. 26; Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 86-87, fig. 127). Yukarıdaki örneklerin dışında da oval mimari planın görülmektedir. Lesbos adasında Antissa'nın dışında Mytilene yerleşiminde Geç Geometrik döneme, net bir plan vermese de Phyrra yerleşimindeki örnek ise M.Ö. 7. Yüzyılatarihlenmektedir. Lefkandi/Xeropolis örneği ise Geç Geometrik Döneme, Euboia doğusundaki Viglatouri yerleşimindeki oval mimari örnekler ise Geç Geometrik dönemin erken evresine tarihlenmektedir (Mazarakis-Ainian, "Architecture and social structure..." 161).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Ege Dünyasında Liman Tepe ile yeniden başlayan oval mimari plan anlayışı uzun soluklu bir kullanım göstermiştir. Özellikle M.Ö. 1. bin yılın ilk çeyreğinde yerleşimlerdeki önemli plan tiplerinden biri halini almıştır. Ancak bu plan tipi kendi içinde belli dezavantajları barındırmaktadır. Bunlardan ilki planı nedeniyle yeni mekânsal eklemelere ya da kendi içinde fonksiyonel olarak bölünmelere çokta imkân vermemektedir. Yine plan tipi nedeniyle önceden kurgulanmış kent modeli içerisinde ekonomik anlamda alan kullanımına imkân tanımamaktadır. Bu mimarinin bir diğer dezavantajı ise basit örgü tekniğidir. Mazarakis'in de değinmiş olduğu gibi hem bu plan tipi hem de örgü tekniği nedeniyle kırsal bir anlayış göstermektedir. M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren bu mimari plan yukarıda belirtilen kullanım zorluklarının da nedeniyle zenginleşen ve

planlı hal alan kent dokuları içerisindevarlığını kaybetmiştir (Ertüzün ve Akar-Tanrıöver 519; Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 153-154).

Değerlendirme ve Sonuç

Mekân /konut ve yerleşim üçlüsünü meydana getiren düzenlemeler, toplulukların sosyal yapıları hakkında bilgi vermenin yanı sıra yaşam pratikleri hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlar. Mekân /konutlarda görülen plansal farklılıklar salt coğrafi şartlara verilen bir tepki değil aynı zamanda sosyal hayatın yaşam alanlarına yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna bağlı olarak toplumun hızla değişen dinamikleri arasında yer alan mimari anlayış aynı zamanda politik, sosyo-ekonomik, simgesel, işlevsel ve ideolojik bakış açıları ile de şekillenmektedir (Lang, "House-community-settlement..." 184). İster kırsal ister kamusal ve isterse ticari anlayışın ürünü olsun mimari; toplumsal gelişimin/değişimin bir yansımasıdır. Yerleşik hayatın bir gereği ya da bir diğer söylemle zorunluluğu olan mekân/konut artı ürün, çekirdek aile, mahremiyet ve cinsiyet kavramlarının güçlenmesi ile kendi içinde bölümlere ayrılmıştır. Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi hızla değişen sosyo-ekonomik yaşam karşısında yetersiz kalan mekânlar sayıca artarak konut/evleri meydana getirmiştir. Bu konut/evler ise önceden planlanmış yerleşimleri oluşturmuştur. Bu süre içerisinde konut/evler işlevlerine ve kullanım detaylarına bağlı olarak farklı plan tiplerine ayrılmışlardır. Bu plan tiplerinden ikisi apsidal ve ovallerdir.

Apsidal ve ova evler plansal açıdan birbirlerinden farklılaşmış gibi gözükmektedir. Ancak bu iki planın birbirinden ayrı olarak değerlendirilip değerlendirilmemesi aslında geniş bir tartışma konusudur. Yapısal (strüktürel) olarak bakıldığında oval plan apsidal plandan, her iki kısa kenarının eğrisel olarak uzun yan duvarlara bağlanmasıyla ayrılmaktadır. Bu hali ile iki ayrı plan tipi olarak ele almanın çok anlamlı olmadığı düşünülebilir. Ancak bu konuda uzun yıllar çalışmalar yürütmüş ve özellikle Ege coğrafyasındaki mimari gelişim süreci çok iyi değerlendirmiş olan Sinos "DieVorklassischenHausformen in der Agaeis" isimli çalışmasında Apsidal ve Oval planı hem dönem hem de bölgesel olarak ayrı ayrı ele almış ve gelişim süreçlerini buna göre değerlendirmiştir (Sinos 21, 36, 81, 109). Özellikle Geç Tunç ve Erken Demir Çağı sürecinde yine Ege coğrafyası ile ilgili önemli çalışmalar yürütmüş Mazarakis-Ainian 1997 yılında yayınlamış olduğu geniş kapsamlı yayınında apsidal ve oval planlı yapıları bölgelerine göre ayrı ayrı ele almıştır (Mazarakis-Ainian, *From Rulers Dwellings...* 43, 86, 97). Aynı araştırmacı bir başka yayınında apsidal ve eğrisel mimariyi kırsal bir gelenek olarak

tanımlamakta ve başlangıcını ise Sinos'u da kaynak göstererek Geç Neolitik Döneme kadar gittiğini söylemektedir. Oval planı ise daha çok Geç Tunç Çağı ve Erken Demir sürecinde yoğunlaşmış olarak görmektedir (Mazarakis-Ainian, "Late Bronze Age..." 269). Yapısal olarak bu iki plan tipi arasında büyük bir farktan söz etmek mümkün olmasa da, geleneksel bir hal alıp kronolojik olarak devamlılıkları birbirinden farklılık göstermektedir. Apsidal plan Geç Neolitik Dönemden itibaren kronolojik olarak devamlılık göstermiş olmasına rağmen Oval plan için bu saptama yapılamamaktadır.

Oval mimari plan, Ege Dünyasında ilk olarak Kıta Yunanistan'da Teselya bölgesindeki Rini yerleşiminden bilinmektedir. Dikdörtgene yakın bir ana mekân ve iki küçük apsisten oluşan oval ev Geç Neolitik Döneme tarihlenmektedir (Wace ve Thompson 132). Bu tarihten itibaren M.Ö. 2.bine kadar Ege Dünyasında (Kıta Yunanistan, Ege Adaları ve Batı Anadolu) net olarak tanımlanabilecek oval plana sahip mimari ile karşılaşılmamaktadır. Bu uzun tarihsel boşluk nedeni ile Rini'deki oval plan süreklilik göstermeyen ve bir mimari anlayışa dönüşmeyen tekil örnek olarak düşünülmelidir. Bu veriden hareketle Liman Tepe'de açığa çıkarılan ve tüm Orta Tunç Çağı boyunca kullanım gören oval planlı evler, Ege Dünyası için en erken örnek olmalıdır ve kendinden sonra ise bu plan tipinin bir geleneğe dönüşmesine öncü olmuştur. Plansal özellikleri üzerinden genel hatları ile değerlendirilmiş olan Liman Tepe örnekleri bu plan tipinin köken, gelişim süreci, işlevsel özelliği ve adlandırılmasıyla ilgili olarak yeni yorumlar yapabilmek açısından son derece önemlidir. Liman Tepe'nin stratigrafik dizininde üçüncü kültür tabakasını oluşturan, daha önce de belirtilmiş olduğu gibi tüm Orta Tunç Çağı boyunca kullanım görmüş yerleşim, Ege Dünyasındaki diğer örneklerle benzer bir mimari anlayış içerisindedir. Liman Tepe yerleşiminde de daha basit inşa tekniğine sahip oval evler (Mazarakis bu düzenlemeyi kırsal bir mimari anlayış olarak tanımlamaktadır Mazaraikis-Ainian, "Late Bronze Age..." 269) daha güçlü inşa tekniğine sahip dikdörtgen planlı ve çok mekân lı evlerle birlikte kullanılmışlardır. Liman Tepe'deaçığa çıkarılan ve plansal bir bütünlük içerisinde değerlendirilebilen oval evler tek mekânlıdır[11]. Mekân içi bölme duvarı ya da benzeri bir mekân ayrımı yoktur. Apsis kısımları ana mekân dan ayrı olarak düşünülmemiştir. Ancak bazı örneklerde apsis kısmı taş döşenerek ana mekân dan yüksek bir taban

[11] Orta Tunç Çağından başlayarak Erken Arkaik Döneme kadar görülen oval plan farklı yerleşimlerde olsa da bir standart oluşturacak şekilde yaklaşık olarak 6m genişlik ile 10-13m arasında değişen uzunluklara sahiptirler. Tek bir mekândan oluşmaktadırlar bazı örneklerde ihtiyaca bağlı olarak mekân bölmelerle farklı kullanım alanlarına ayrılmışlardır. Genel inşa tekniklerine bakıldığında basit bir anlayış içerisindedirler.

görüntüsüyle ayrılmıştır. Oval evlere girişi sağlayan açıklıklar üç örnekte apsis üzerinde tespit edilmiştir. Alansal büyüklükleri de bir standart oluşturacak şekilde yaklaşık olarak 6m genişlik ve 12m uzunluk olarak tanımlanabilmektedir. Üst örtü ile ilgili olarak (yan duvar ve çatı) güçlü bir tanımlama yapılamasa da temel seviyesinde korunmuş mevcut mimari kalıntılardan hareketle kütlesel yoğunluk oluşturan taşın yerine daha hafif olan malzemelerin kullanılmış olması öngörülebilmektedir. Açığa çıkarılan mimari kalıntıların tümünün içinde ya da çevresindeki açık alanlarda ocaklar tespit edilmiştir. Açık alan ve sokak düzenlemesi ile planlı bir gelişim içinde olan LMT III mimari tabakasındaki bu oval evler, inşa teknikleri, yerleşim içindeki konumları ve içleri ile çevrelerinden elde edilen arkeolojik verilere dayanarak atölye-evkullanım özelliğine sahip olarak tanımlanmıştır.

KAYNAKÇA

Aykurt, Ayşegül. *Kocabaş Tepe Orta Tunç Çağı Seramiğinin Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 2004.

---. "Batı Anadolu'da Minos Kökenli Bir Seramik Grubu: Tortoise-Shell RippleWare." *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi* XIV.2 (2009): 33-44.

---. "An Updated Assessment an Western Anatolian Middle Bronze Age Chronology in Light of Excavations of theIzmirRegion." *Colloquim Anatolicum /Anadolu Sohbetleri* XII (2013): 37-77.

Aytaçlar, Nezihi. "The Early Iron Age Klazomenai." *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropoleis* and *Colony Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Museum of Abdera 20-21 October 2001.* Ed. A. Moustaka ve diğerleri. Thessaloniki: Thessaloniki Üniv. Studia Press, 2004:17-43.

Akurgal, Ekrem. *Eski İzmir I. Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı.* 3. Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997.

Bakır, Güven ve diğerleri. "1999 Klazomenai Kazısı."*Kazı Sonuçları Toplantısı* 22.2 (2001): 27-39.

---. "2000 Klazomenai Kazısı." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 23.1 (2002): 41-55.

Burr, Dorothy. "A Geometric House and a Proto-Attic Votive Deposit." *Hesperia* 2. 4 (1933): 542-640.

Diler, Adnan. "Tombsand Burials in Damlıboğaz (Hydai) and Pedasa Preliminary Report in the Light of Surface Investigations and Excevations."*Die Karerund die Anderen Internationales Kolloquium an der Freien Universitaet Berlin 13. bis 15. Oktober 2005,* ed. Frank Rumscheid. Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, 2009. 359-377.

Drerup, Heinrich. "Griechische Baukunst in geometrischer Zeit."*Archaeologia Homerica* II Kapitel O, Götingen: Vandenhoeck & Ruprecht Pub. 1969.

Erkanal, Hayat. "1997 Liman Tepe Kazıları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 20.1 (1999): 325-337.

---. "1998 Yılı Liman Tepe kazıları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 21.1 (2000): 251-263.

---. "1999 Liman Tepe Kazıları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 22.1 (2001): 259-269.

---. "Geç Tunç Çağı'nda Liman Tepe." *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 10. Kuruluş Yılı Etkinlikleri Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar.* Ed. Armağan Erkanal-Öktü, Sevinç Günel ve Ulaş Deniz. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2008. 92-100.

Erkanal, Hayat ve Sevinç Günel. "1993 Yılı Liman Tepe Kazısı." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 16.1 (1995):263-281.

---."1994 Liman Tepe Kazıları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 17.1 (1996): 305-329.

---. "1995 Yılı Liman Tepe Kazıları."*Kazı Sonuçları Toplantısı* 18.1 (1997): 231-261.

Erkanal, Hayat ve diğerleri. "Liman Tepe 2007 Yılı Kazıları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 30.1(2009): 299-323.

Ersoy, Yaşar Erkan. "Klazomenai'da Tunç Çağı'ndan Arkaik Dönem Sonuna Kadar Yerleşim Düzenleri ve Değişimleri: Siyasi, Sosyal ve Çevresel Etkiler." *Yerleşim Sistemleri ve Mekân Analizleri, Tematik Arkeoloji Serisi*1. Ed. Özlem Çevik ve Burçin Erdoğu. İstanbul: Ege Yayınları, 2014. 257-281.

Ertüzün, Bora ve Duygu Akar-Tanrıöver. "Eski Smyrna (Bayraklı) Eğrisel Planlı Yapıları."*Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10.52 (2017): 518-523.

Günel, Sevinç. "Vorbericht über die Mittel und Spaetbronzezeitliche Keramik von Liman Tepe." *İstanbuler Mitteilungen* 49 (1999): 41-82.

Işık, Fahri. *Uygarlık Anadolu'da Doğdu.* İstanbul: Ege yayınları, 2012.

Kouka, Ourania, *Siedlungsorganisation in der Nord- undOstaegaeiswaehrend der Frühbronzezeit(3. Jt. V. Chr.).* Rahden/Westf: Verlag Marie Leidorf GmbH, 2002.

Lang, Franziska. "Housing and Settlement in Archaic Greece." *Pallas* 58 (2002):13-32.Web: 20 Ocak 2018.

---. "House -community -settlement: thenew concept of living in Archaic Greece." *Building Communities House, Settlement and Society in the Aegeanand Beyond Proceedings of a Conference held at Cardiff University 17–21 April 2001.* Ed. Ruth Westgate, Nick Fisherand ve JamesWhitley. Athens: British School at Athens, 2007. 184-193.

Mazarakis-Ainian, Alexander. "Late Bronze Age Apsidal and Oval Buildings in Greece and Adjacent Aeras." *The Annual of the British School at Athens* 84 (1989): 269-288.

---. *From Rulers Dwellings to Temples Architecture, Religion and Society in Early Iron Age Greece (1100-700 B.C.).* Studies in Mediterranean Archaeology 122, Jonsered: Paul Aströms Förlag, 1997.

---. "Architecture and social structure in EarlyIron Age Greece", *Building Communities House, Settlement and Society in the Aegean and Beyond Proceedings of a Conference held at Cardiff University 17–21 April 2001.* Ed. Ruth Westgate, Nick Fisher ve James Whitley. Athens: British School at Athens, 2007. 157-168.

Öztan, Aliye. "Acemhöyük Gümüş Hazinesi." *Belleten* LXI. 231 (1997): 233-271.

Özyiğit, Ömer. "2002 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 25.1 (2004): 441-453.

---. "2003 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları." *Kazı Sonuçları Toplantısı* 26.2 (2005): 43-51.

Sinos, Stafen. *Die Vorklassischen Haus formen in der Aegaeis.* Mainz am Rhein: Verlag Philipp von Zabern,1971.

Şahoğlu, Vasıf. "The Anatolian Trade Network and the İzmir Region during the Early Bronze Age." *Oxford Journal of Archaeology* 24.4 (2005): 339-361.

Tuğcu, İrfan. *İzmir İli Orta Tunç Çağı Mimarisi.* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı, 2012.

Tuncel, Rıza ve Vasıf Şahoğlu. "TheChalcolithic of Coastal Western Anatolia: A view from Liman Tepe, İzmir." *Communites in Transition: The Circum-Aegean Area During the 5th and 4th Millennian BC.* Ed. S. Dietz ve diğerleri. Oxford: Oxbow Books, 2018. 513-529.

Wace, A. J. B. ve M. S. Thompson. *Prehistoric Thessaly: Being Some Account of Recent Excavations and Explorations in North-Eastern Greece From Lake Kopaisto the Borders of Macedonia*. Cambridge: Cambridge University, 1912.